

Governança global

Globalització, governança global i
relacions internacionals

Laura Albareda

PID_00197447

Material docent de la UOC

Laura Albareda

Professora d'Estratègia en sostenibilitat. Departament d'Estratègia. Investigadora principal. Deusto Global Center for Sustainable Business. Deusto Business School. Universitat de Deusto.

L'encàrrec i la creació d'aquest material docent han estat coordinats pel professor: Albert Batlle Rubio (2013)

Primera edició: febrer 2013

© Laura Albareda

Tots els drets reservats

© d'aquesta edició, FUOC, 2013

Av. Tibidabo, 39-43, 08035 Barcelona

Disseny: Manel Andreu

Realització editorial: Eureka Media, SL

Dipòsit legal: B-31.633-2012

Els textos i imatges publicats en aquesta obra estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada (BY-NC-ND) v.3.0 Espanya de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los i transmetre'ls públicament sempre que en citeu l'autor i la font (FUOC. Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya), no en feu un ús comercial i no en feu obra derivada. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>

Introducció

L'objectiu d'aquesta assignatura és analitzar i entendre l'evolució de la disciplina de les relacions internacionals, sobretot el debat teòric (ontològic i epistemològic) i l'evolució conceptual que s'ha originat en les últimes dècades amb l'estudi de la governança global.

En la segona meitat del segle xx, l'economia internacional es va globalitzar i va vehicular així importants transformacions econòmiques, tecnològiques i socials originades per la transnacionalització de mercats transnacionals de productes i serveis, la transnacionalització de les empreses i de les cadenes globals de subministrament, i la globalització dels mercats financers i de capitals.

Tots aquests processos econòmics han tingut un impacte fonamental en l'economia política internacional, i han afectat directament la política mundial i la governació de la societat internacional i les relacions internacionals. La governació dels assumptes mundials ha experimentat grans transformacions que han afectat el marc de les relacions interestatals, el paper dels estats nació, el funcionament de les organitzacions internacionals, l'emergència de nous papers adoptats pels actors privats (empreses i societat civil global) i les formes i els mecanismes en què s'organitza la societat internacional.

Una de les principals conseqüències de la globalització ha estat l'aparició de noves maneres d'organitzar col·lectivament el govern dels nous temes i reptes globals que s'escapen de les fronteres dels estats nació. Aquest element ha donat lloc a un nou marc de governança global que va més enllà de l'activitat política dels estats nació i que s'ha definit com un "trencaclosques transnacional de temes i actors" (Whitman, 2005).

Avui l'arquitectura de la governança global és complexa, multinivell i diversa, tant pels temes que hi ha implicats (crisi financera global, canvi climàtic, terrorisme internacional, migracions globals, propietat intel·lectual, narcotràfic global, corrupció, cadenes de subministrament globals, etc.), com pels nivells d'actualització –des del local, el nacional i les organitzacions regionals, com la Unió Europea o el Tractat de Lliure Comerç de l'Amèrica del Nord (TLCAN), fins a l'interestatal i el global–, com per la naturalesa dels actors, que van més enllà dels governamentals, més enllà del que recollia l'estudi de les relacions internacionals fa unes dècades. Han aparegut nous actors polítics transnacionals, que van més enllà de l'activitat dels estats nació, com la societat civil global, les empreses i les organitzacions internacionals. Avui les relacions polítiques mundials han deixat de ser sols relacions interestatals, per a obrir-se a nous marcs d'actuació transnacional, amb nous àmbits d'activitat, nous reptes i noves iniciatives.

Aquests processos de canvi també han transformat la disciplina de les relacions internacionals, i han provocat l'emergència de nous temes d'estudi, noves teories d'anàlisi i nous conceptes que han facilitat l'aparició d'enfocaments teòrics innovadors vinculats a l'estudi de nous marcs de governança global. L'estudi de la governança global inclou tres grans enfocaments:

1) La participació incremental d'actors no governamentals, a banda dels estats nació i de les organitzacions intergovernamentals, entre els quals hi ha les empreses multinacionals, les xarxes de científics i d'activistes mediambientals (comunitats epistèmiques), les organitzacions no governamentals i les organitzacions intergovernamentals. Tot això es defineix com a **governança d'actors múltiples**.

2) L'emergència incremental de nous mecanismes que estructurin i organitzin les relacions de governança com els partenariats publicoprivats i privats, les xarxes de polítiques públiques globals (en anglès, *global public policy networks*), els règims polítics privats transnacionals, incloent-hi també els sistemes tradicionals legals, els tractats internacionals i el dret internacional negociat pels estats. Aquests canvis en la governança centren l'anàlisi en l'estudi dels mecanismes de partenariats per al desenvolupament sostenible; el paper i la influència de les organitzacions de governança transnacionals d'establiment de regulacions privades en la política de sostenibilitat global (en anglès, *transnational private rule-setting organizations in global sustainability politics* -TransGovOrg); el canvi de les normes en la governança global; el paper de les institucions privades en la governança global i la nova política global de sostenibilitat mediambiental (en anglès, *new politics of environmental sustainability*); el nou transnacionalisme (la governança transnacional i la legitimitat democràtica); la governança global per difusió, i la governança global dels recursos genètics, els drets de propietat intel·lectual i la sobirania.

3) L'aparició de diferents capes, nivells i clústers de regulació (en anglès, *rule-making*) i d'implementació (en anglès, *rule-implementation*), tant de dimensió vertical (entre els nivells supranacional, internacional, nacional i subnacional, com a nivells d'autoritat -allò que es coneix com a *governança multinivell*) com de dimensió horitzontal, simultàniament a l'emergència de diferents sistemes paral·lels de regulació (en anglès, *rule-making systems*).

Per a mirar d'entendre l'impacte d'aquestes transformacions en la teoria de les relacions internacionals, aquesta assignatura combinarà l'estudi de la globalització amb l'anàlisi de nous temes vinculats a la governança global, tenint en compte els debats actuals i els nous marcs de recerca que s'han generat entorn de la disciplina de les relacions internacionals (RI) i de l'economia política internacional (EPI).

L'assignatura se centra en l'anàlisi de les transformacions i el paper dels actors, els instruments i els temes vinculats a la governança global, tenint en compte els debats teòrics que s'han generat en la disciplina de les relacions internaci-

onals en els últims anys. Presentem l'estudi de la governança global tenint en compte el dinamisme i l'evolució històrica que té. Els primers mòduls els centrarem en la transformació dels mecanismes, i els últims, en el paper dels actors principals: l'estat nació, les empreses i la societat civil. Mitjançant aquesta assignatura, podreu avançar en el coneixement teoricopràctic i en les recerques sobre qüestions més concretes dels canvis que avui transformen la disciplina.

En el mòdul "Globalització i relacions internacionals" analitzarem la transformació de la disciplina de les RI en l'àmbit teòric en les últimes dècades del segle XX i l'impacte dels processos de globalització i les principals dimensions d'aquests processos: la transnacionalització de la producció de les empreses transnacionals, la integració dels mercats comercials i la transnacionalització del sistema financer internacional. Des d'aquest punt de vista introduïrem les transformacions de les RI sobre el sistema internacional.

En el mòdul "Globalització i governança global" analitzarem l'origen i el desenvolupament ontològic i epistemològic del concepte de *governança global*, com una nova aproximació a l'estudi de les noves formes de govern dels temes globals, més enllà del marc estatocèntric. Centrarem l'estudi en les noves característiques de la governança global i les diferents aproximacions teòriques, com la teoria liberal del dret internacional i la teoria crítica.

En el mòdul "Governança global, estat nació i transformació de l'ordre mundial" plantejarem la qüestió sobre la governança global i la transformació de l'ordre mundial en les diferents aproximacions teòriques que hi ha en la teoria de les relacions internacionals per a analitzar aquest fenomen. En la primera part d'aquest mòdul, analitzarem la transformació del poder i l'autoritat de l'estat nació. En la segona part, centrarem l'atenció en el debat teòric sobre governança global i diferents models teòrics i normatius. En la tercera part, analitzarem les diferents aproximacions teòriques que ens permeten entendre aquesta transformació, i presentarem una nova ontologia de la governança global.

En el mòdul "Organitzacions intergovernamentals: la transformació del multilateralisme i el regionalisme" analitzarem la transformació del multilateralisme i el regionalisme en el marc de la nova arquitectura de la governança global. En primer lloc, s'analitza el multilateralisme i les seves interpretacions. En segon lloc, s'analitza l'impacte de la globalització en el multilateralisme. En tercer lloc, s'analitzen els principals reptes del multilateralisme i les organitzacions internacionals. I, finalment, en la segona part del mòdul s'analitza el regionalisme i la governança i el nou regionalisme.

En el mòdul "Governança global i autoritats privades. Les empreses en la governança global" plantejarem el paper de les autoritats privades en la governança global, els marcs teòrics i els principals rols que exerceixen les autoritats privades en els nous mecanismes de governança privada. En aquest sentit ana-

litzarem les noves formes de regulació en què participen les autoritats privades i finalment analitzarem també els diferents límits de la governança privada: legitimitat social, rendició de comptes i legitimitat política o democràtica.

Finalment, en el mòdul “Governança global i societat civil global” analitzarem el paper de la societat civil global en la governança global. L’anàlisi parteix de l’auge de l’activisme transnacional i l’explosió de les organitzacions i les xarxes transnacionals que formen la societat civil global. En aquest mòdul ens centrarem en l’estudi de les xarxes de la societat civil global i en el seu activisme transnacional. Primer analitzarem el concepte de *societat civil* en la filosofia política i després el concepte de *societat civil global* i la seva composició. Més endavant examinarem l’emergència de les xarxes d’activisme transnacional i el paper que tenen en la política global. Això ens portarà a estudiar l’elaboració de nous mecanismes de governança global, tenint en compte l’estudi i la classificació d’aquests mecanismes. Finalment analitzarem la transformació de l’espai de relació entre la societat civil global i les empreses transnacionals, i el desenvolupament de noves formes de regulació transnacional impulsades per les organitzacions socials i la regulació *multistakeholder*.

Les activitats de l’assignatura requereixen la lectura dels textos i de la bibliografia, l’elaboració de treballs individuals i presentacions en grups.

Objectius

Aquesta assignatura potencia l'adquisició d'un grup de competències específiques, amb les quals podreu assolir els objectius següents:

- 1.** Comprendre el procés de globalització i l'impacte que té en la disciplina de les relacions internacionals, i comprendre les transformacions i les noves formes de governança global i fer-ne una anàlisi crítica.
- 2.** Conèixer els conceptes teòrics i l'anàlisi de processos dins del marc de la teoria de les relacions internacionals, i la introducció entorn de processos vinculats al concepte de *governança global*, l'emergència de nous mecanismes de governança, la creació de noves formes de regulació internacional i els diferents actors que hi estan involucrats.
- 3.** Identificar els conceptes i els corrents teòrics i analitzar l'evolució de la disciplina i del concepte de *governança global* en les últimes dècades amb una mirada fixada en el futur.

Continguts

Mòdul didàctic 1

Globalització i relacions internacionals

Laura Albareda

1. Aproximació a la disciplina de les relacions internacionals: impacte de la globalització
2. Aproximacions teòriques a les transformacions globals
3. Globalització: anàlisi dels processos i debat teòric
4. Globalització econòmica: anàlisi de les principals dimensions
5. Impactes de la globalització en la política mundial i en les relacions internacionals

Mòdul didàctic 2

Globalització i governança global

Laura Albareda

1. La governança global com a aproximació a l'estudi de la transformació de la governació mundial
2. El debat entorn del concepte de *governança global* en la disciplina de les relacions internacionals
3. Governança global: anàlisi de les principals dimensions
4. L'evolució del debat teòric entorn del concepte de *governança global*: diferents aproximacions

Mòdul didàctic 3

Governança global, estat nació i transformació de l'ordre mundial

Laura Albareda

1. La transformació del poder i l'autoritat de l'estat nació
2. L'anàlisi del nou ordre mundial
3. Aproximacions teòriques a la governança global
4. Una nova ontologia de la governança global
5. La complexa arquitectura de la governança global

Mòdul didàctic 4

Organitzacions intergovernamentals: la transformació del multilateralisme i el regionalisme

Laura Albareda

1. Multilateralisme i institucions internacionals
2. El multilateralisme i la globalització
3. Els principals reptes del multilateralisme i de les organitzacions internacionals
4. El regionalisme
5. Governança i nou regionalisme

Mòdul didàctic 5

La governança global i les autoritats privades. Les empreses en la governança global

Laura Albareda

1. La transformació de l'autoritat en la política mundial
2. Les elits privades transnacionals en el desenvolupament de la governança global
3. Les noves formes de regulació en què participen les autoritats privades
4. La governança privada i els límits d'aquesta governança
5. Governança global, empreses i responsabilitat social de l'empresa

Mòdul didàctic 6

Governança global i societat civil global

Laura Albareda

1. La societat civil global i la seva influència en la societat internacional
2. El paper de la societat civil global en la política mundial: xarxes d'activisme transnacional
3. La confluència d'actors en el marc de la governança global i l'estudi dels mecanismes de governança global
4. El moviment antiglobalització i les xarxes d'activisme civil transnacional: la seva relació amb les empreses transnacionals

Bibliografia

Centres sobre governança global

Center for Globalization and Governance (data de consulta: 16 d'agost del 2012)

El Center for Globalization and Governance pertany a la Woodrow Wilson School of Public and International Affairs de la Universitat de Princeton dels Estats Units, i es va crear el 2004. El comitè directiu d'aquest centre el formen professors d'RI com Helen Milner, Charles R. Beitz, Carles Boix, Christina L. Davis, Joanne S. Gowa, Gene M. Grossman, Harold James, Robert O. Keohane, Andrew Moravcsik i Christina H. Paxson. El centre té tres objectius:

- 1)** Crear una comunitat acadèmica dinàmica que treballi en la recerca sobre la globalització i la governança global.
- 2)** Promoure la integració de diferents departaments de ciències socials a la Universitat de Princeton, com les facultats d'Economia, Història, Polítiques i Sociologia, per a elaborar projectes de recerca conjunts.
- 3)** Impulsar la relació amb la comunitat acadèmica global per a elaborar projectes internacionals.

Centre for International Governance Innovation (CIGI) (data de consulta: 16 d'agost del 2012)

El Centre for International Governance Innovation (CIGI) és un centre independent d'equip d'especialistes (*think tank*) que treballa en el tema de la governança internacional. El dirigeixen acadèmics i professionals reconeguts en aquest camp, que dirigeixen també diferents centres i xarxes de recerca sobre la millora de la governança multilateral. El CIGI el crea el 2001 Jim Balsillie, director de recerca d'In Motion, amb el suport d'organitzacions privades i dels governs del Canadà i d'Ontàrio.

La seva idea és ser un equip d'especialistes global per a tenir impacte en l'anàlisi i la resolució de temes i reptes globals. Vol ser un centre de recerca i d'anàlisi global que influeixi sobre les polítiques per a potenciar la innovació en la governança global.

Garnet Network of Excellence (data de consulta: 16 d'agost del 2012)

Garnet (governança mundial, regionalització i regulació: el paper de la UE) va ser una xarxa d'excel·lència (en anglès, *network of excellence*) finançada per la Comissió Europea en el sisè programa marc. Integrava quaranta-dos centres de recerca i universitats europees. Va ser liderada pel Centre for the Study of Globalization and Regionalization de la Universitat de Warwick.

Garnet va tenir com a objectiu impulsar i desenvolupar una xarxa global multidisciplinària de científics, de centres de recerca, d'analistes i de professionals

que treballessin en la recerca sobre la governança global i regional que s'estava duent a terme. Els tres focus de la recerca eren els següents:

- 1)** Analitzar els nous marcs de regulació global (comerç, finances i seguretat) per a entendre el nou sistema global de governança.
- 2)** Examinar el paper d'Europa en aquest nou marc emergent de governança global.

Global Governance Institute (data de consulta: 16 d'agost de 2012)

El Global Governance Institute (GGI) és una organització no lucrativa d'equip d'especialistes, amb seu a Brussel·les. L'objectiu del GGI és ajuntar responsables de polítiques (*policy-makers*), professors i investigadors i professionals d'institucions capdavanteres globals per a millorar l'estudi i la visió de la governança global. S'hi tracten diversos temes: pau i seguretat, justícia global i mediambiental, desenvolupament sostenible, política econòmica, innovació.

Global Governance Watch (data de consulta: 16 d'agost de 2012)

El Global Governance Watch (GGW) és un projecte conjunt de l'American Enterprise Institute (AEI) i la Federalist Society for Law and Public Policy Studies dels Estats Units. L'objectiu que té és difondre temes sobre governança global i fomentar la transparència i la rendició de comptes a les Nacions Unides. Treballa sobre quatre temes bàsics: economia, medi ambient i salut, drets humans i seguretat.

Projecte de governança global (data de consulta: 16 d'agost del 2012)

El Projecte de governança global (Glogov.org) va ser un programa de recerca conjunta de tretze institucions de recerca i universitats a Europa que es van unir amb l'objectiu d'avançar la recerca i el coneixement sobre els actors i les institucions i els mecanismes de governança global. La majoria dels projectes de recerca que es van incloure en el projecte van tractar del canvi mediambiental global i de la governança per al desenvolupament sostenible.

El Projecte de governança global va ser coordinat per l'Institute for Environmental Studies (IVM) de la Universitat Vrije d'Amsterdam, i incloïa professors i investigadors de més de tretze institucions universitàries i de recerca d'Europa: Sciences Po Bordeaux, Universitat de Bremen, Universitat Freie de Berlín (Environmental Policy Research Centre), German Development Institute, Graduate Institute of International and Development Studies (IHEID) de Ginebra, London School of Economics and Political Science, Universitat de Lund, Universitat d'Oldenburg, Potsdam Institute for Climate Impact Research, Universitat Vrije d'Amsterdam, Universitat Vrije de Brussel·les, Fridtjof Nansen Institute i Universitat de Wageningen.

El projecte es va donar a conèixer el 2001 amb el suport de la International Human Dimensions del Programa sobre el canvi mediambiental global.

Analíticament, el projecte va definir la **governança global** a partir de tres criteris que van donar forma als subgrups de recerca i subprojectes:

1) La governança global es caracteritza per la incrementada participació d'actors no governamentals, més enllà dels estats nació, entre els quals hi ha les empreses multinacionals, les xarxes de científics i d'activistes mediambientals (comunitats epistèmiques), les organitzacions intergovernamentals –que van definir com a *multiactor governance*. A partir d'aquesta premissa, es va crear el subgrup de recerca Manus - Managers of Global Change, que va investigar sobre la influència de les organitzacions internacionals de medi ambient, posant èmfasi en l'estudi de les burocràcies internacionals com a actors en la governança global mediambiental. La seva recerca es va basar en les teories de les relacions internacionals i en les teories d'organització sociològica. L'objectiu era elaborar marcs conceptuals que permetessin analitzar la influència de les organitzacions internacionals i el paper dels processos d'aprenentatge intraorganitzatiu i interorganitzatiu. S'han analitzat les burocràcies del Programa de les Nacions Unides per al medi ambient, el Banc Mundial i els secretariats sobre tractats mediambientals.

2) La governança global està marcada per l'emergència de nous mecanismes d'organització com els partenariats públicoprivats i privats, incloent-hi també els sistemes tradicionals legals, els tractats internacionals i el dret internacional negociat pels estats. A partir d'aquesta premissa, es va crear el subgrup de recerca Mecglo - New Mechanisms of Global Governance, que es va centrar a estudiar els partenariats públicoprivats, les xarxes mundials de polítiques públiques i els règims polítics privats transnacionals que han emergit de manera paral·lela a les relacions intergovernamentals tradicionals. S'ha analitzat el perquè de l'emergència d'aquestes formes multipolars, multiactors, de governança: la formació i el desenvolupament o no de nous processos polítics qualitatiu. Aquests factors han permès l'emergència de nous mecanismes de governança global. També s'ha analitzat quines implicacions tenen per a l'efectivitat i la legitimitat de la governança global, més enllà dels estats nació. S'ha tractat d'aquests subprojectes: els canvis en la governança mitjançant partenariats per al desenvolupament sostenible; el paper i la influència de les organitzacions de governança transnacionals d'establiment de regulacions privades en la política de sostenibilitat global; el canvi de les normes en la governança global; el paper de les institucions privades en la governança global i la nova política global de sostenibilitat mediambiental; el nou transnacionalisme (la governança transnacional i la legitimitat democràtica); la governança global per difusió, i la governança global dels recursos genètics, els drets de propietat intel·lectual i la sobirania.

3) La governança global es caracteritza per diferents capes, nivells i clústers de regulació i implementació, tant verticalment, entre els nivells supranacional, internacional, nacional i subnacional, com pel que fa a nivells d'autoritat (el que es coneix com a *governança multinivell*), i horitzontalment, de manera simultània a l'emergència de diferents sistemes paral·lels de regulació. A partir d'aquesta premissa, es va crear el subgrup de recerca Multiple Options, Solu-

tions and Approaches: Institutional Interplay and Conflict (MOSAIC), que es va enfocar a l'estudi de la política global mediambiental entesa com un "mosaic" de diferents polítiques, que sovint estan en conflicte, liderades per diferents organitzacions i règims sectorials. Aquest trencaclosques integra dimensions verticals i horitzontals, que representen diferents facetes de l'emergent interdependència del sistema internacional. D'una banda, diferents nivells de governança que integren processos reguladors (dimensió vertical). De l'altra, organitzacions internacionals i règims internacionals que han estat dissenyats de manera independent per a tirar endavant polítiques concretes (per exemple, el Programa de les Nacions Unides per al medi ambient i l'Organització Mundial del Comerç) i s'enfronten a reptes reguladors (dimensió horitzontal). Les relacions entre les dimensions horitzontals i verticals generen conflictes d'incompatibilitats entre regles institucionals i entre actors. Les recerques es van centrar en la interfície entre el comerç i el medi ambient, i es van analitzar els conflictes i reptes entre les diferents dimensions, els actors i les institucions.

La majoria de temes que va analitzar el Projecte de governança global s'han inclòs en el subprojecte Sistema de governança de la terra.

Recursos d'interès

Brookings

L'espai de Global Governance de la Brookings Institution dels Estats Units

Centre for Global Change and Governance

Centre for Global Studies

Earth System Governance

